

ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКИ ЗНАЧАЈ ПОЛОЖАЈА У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА

Што се тиче природних потенцијала општине Власеница, они се огледају у својој разноликости и многобројности, а произилази из геоморфолошких различитости геопростора, повољне климе, богате хидрографске мреже, разноврсне флоре и фауне и природних ријеткости.

ОДЛИКЕ РЕЉЕФА. Када се анализира рељеф, уочљива је значајна разноликост рељефних форми. Јужни дијелови који припадају ободу унутрашњих Динарида имају развијену ријечну мрежу и усјечена ријечна корита што је условило значајну висинску разлику, да би даље према сјеверу простор прерастао у брда и благо заталасане висоравни. По свом геоморфолошком склопу и територији, овај простор припада планинско-континенталној морфолошкој цјелини. У геолошком саставу рељефа преовладава кречњачко-доломитске планине тријаса, јурске и дјелимично кредне старости. У основи грађе планина преовлађују палеозојске стијене, најчешће шкриљци, што утиче на промјене слике рељефа, утицај вода, изглед педолошког и биљног покроба. Као значајна природна налазишта издваја се лежишта седре или бигре у ширем сливном подручју ријеке Студени Јадар, налазишта боксита у ширем региону бивше општине Власенице, кварцит и кварцни пијесак, грађевински камен романит (мермер) у дијелу планине Јавор и др. На контакту вододрживих стијена (шкриљци) и водопропусних (кречњаци) врло често се јављају извори и врела. Експлоатацијом поменутих сировина битно се утиче на економски развој овог простора. Разноликост рељефа се испољава кроз бројне планинске врхове, клисуре, хидрографске форме, профилише овај простор као специфичан и занимљив туристички природни мотив. Знатна висинска разлика јужног и сјеверног дијела регије Бирач (200 м н. в. до 1 400 м н.в.) учинила је да планински врхови са својом експозицијом, стјеновитим странама, сипарима и другим природним мотивима добију на атрактивности. У стјеновитим подножјима и одсјецима су неријетко пећине и јаме.

КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ^{1,2}. Клима као један од најбитнијих предуслова природних туристичких мотива има свакако врло битну улогу и у економско –географским приликама, а посебно у туризму. Та улога се манифестује кроз анализу приказа климатских фактора (географске ширине, распореда копна и мора, рељефа, надморске висине, врсте подлоге и вегетационог покроба, атмосферског и антропогеног утицаја) на једној страни и климатских елемената (температуре ваздуха, влажност ваздуха,

¹ Метеролошки годишњак I, Савезни хидрометеоролошки завод Београд, 1965-1985. године

² В. Обрадовић, Магистарски рад, ПМФ, 2006. године

ваздушног притиска, количину и врсту падавина, кретање ваздушних маса, број сунчаних дана) на другој страни.

Табела 1. Климатске карактеристике општине Власеница

Средња годишња температура ваздуха	9,9 °C
Средња температура најтоплијег мјесеца јула	19,3 °C
Средња температура најхладнијег мјесеца јануара	-4 °C
Апсолутна максимална температура	+ 36 °C
Апсолутна минимална температура	- 27 °C
Просјечна годишња количина падавина	850 м ³ /М
Релативна влажност ваздуха	81,7 %
Инсолација на годишњем нивоу	1800 до 1900 часова
Број сњежних дана у години	80
Дебљина сњежног покривача	30 до 110 см

Подручје општине Власенице се налази под утицајем умјерено континенталне климе са прелазом у субпланинску и планинску климу. Са Приморја не допиру топле ваздушне масе због планина које су се препријечиле на том путу, док је са сјевера несметан доток континенталних ваздушних маса, углавном долином ријеке Дрине и њезине притоке Дрињаче и Тишче са сјеверозапада и са запада долином ријеке Велики Јадар и Студени Јадар. Ова два смјера ваздушног струјања се сударају баш у дијелу гдје је градско насеље Власеница. У додиру са хладнијим ваздушним струјама са планине Јавор долази до успостављања температурно различитих ваздушних фронта, самим тим и различитих ваздушних притисака, при чему погодује и експозиција рељефа. Тако предодређени природни услови доводе до јаким вјетрова поготово у прољеће и јесен. Магле су карактеристичне за поједине ниже кањонске и долинске просторе, а у већини се јављају у јутарњим сатима.

Табела 2. Средње мјесечне и годишње температуре ваздуха у °C

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	средња год.
Власеница	-0,4	1,0	5,5	9,4	14,8	17,7	19,3	18,6	15,5	10,7	5,5	1,1	9,9

Табела 3. Средња мјесечна и годишња релативна влажност ваздуха у %.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	средња
Власеница	84,2	84,0	80,2	76,9	78,9	80,5	78,5	81,2	84	84,8	86,5	87	81,7

Табела 4. Средња мјесечна и годишња облачност (1/10)

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	средња год.
Власеница	6,5	6,5	5,8	6,0	5,1	5,1	4,1	4,3	4,5	4,8	6,1	6,7	5,4

Табела 5. Средње мјесечне и годишње висине падавина у мм.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	средња год.
Власеница	94,5	73	81	96	120	136	108	108	94	78	106	95	1195,5

Битне климатске одлике овог простора су топла љета, са најтоплијим мјесеком јулом 20 до 22 степена Целзијуса, а зиме су умјерено хладне са просјечном јануарском температуром од -1 до -2 степена Целзијуса. Годишње амплитуде су од 21 до 24 степена Целзијуса. Падавине су неравномјерно распоређене у току године, али нема изразито топлих дана. Просјечна количина падавина износи 850 мм талоба излученог у виду кише и снијега.

Табела 6. Средње честине (‰) и брзине вјетрова (м/сек).

	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW
честине	113,8	74,3	197,6	171,6	104,3	99,7	231,5	104
брзина	1,7	1,8	1,7	2,4	2,8	2,4	1,7	1,8

Из поменутих података може се извући закључак да овај геопростор припада планинском типу климе (*клима средњих висина* 600-1200 м н. в.). са изражена два годишња доба, љето и зима, док прољеће и јесен имају прелазни карактер. У односу на ниже предјеле, на планини Јавор су љета свјежија и погодна за активни одмор и рекреативни туризам (здравствени, ловни, спортски, риболовни и др.).

То је најповољнија клима за јачање организма, повећања броја црвених крвних зрнаца, повећања хемоглобина за 10 % при смањењу ваздушног притиска за 100 мм Hg, погодна је за млађе асматицаре, рековалесценте, плућне болеснике и др. Као значајна погодност овог климатског типа је и врло кратак период аклиматизације људског организма.

Проучавање климе је неопходно да буде у функцији развоја туризма и његових појединих туристичких дисциплина. Пошто су у новије вријеме све значајније

промјене климе на глобалном нивоу, а посебно у већим градовима, клима је врло битан фактор за здравље људи. Убрзана индустријализација је довела до поремећаја у градовима, при чему повећане количине угљен диоксида, угљен монооксида и других отровних гасова довели су до ширих загађења и мањих средина. Ове промјене имају значајно биоклиматско дејство на човјека и укупну промјену тропосфере. Нарушена животна средина изискује све веће потребе за здравом климом, првенствено чистим ваздухом и климом са специфичним биоклиматским својствима. Због свих природних погодности и особености клима овог простора је све значајнији природни мотив за развој туризма.

ХИДРОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ. Простор општине Власеница је прилично богат водом која се јавља у виду врела на контакту са водонепропустним стијенама, која прерастају у мање или веће ријечне токове. Геолошко-морфолошка структура земљишта предодредила је хидрографску мрежу. Водопрпусне стијене у грађи овог простора гдје доминира кречњак, погодовале су стварању кратких ријечних токова и потока који се завршавају у сливном подручју ријеке Дрине. Због минеролошког састава стијена и еколошке загађености ширег простора, воде су врло квалитетне са бројним изворима питке воде. Ријека Дрињача, Тишча и Студени Јадар чине главнину хидрографске мреже. Ако имамо у виду чињеницу да су ријечни токови Динарида усмјерени ка јадранској страни која је нагнутија према мору и панонској страни која се блаже спушта ка Панонској низији, примјећујемо да је по том основу овај простор атипичан, јер је нагнутост рељефа ка истоку гдје су и усмјерени правци ријечних токова ка ријечи Дрини у коју се и улијевају. Стајаће воде су ријетке, а мања језера се појављују у водопрпусној основи у вријеме прољетњег и јесењег поводња. Ове појаве су нарочито изражене у

вријеме прољетњег поводња када због отапања снијега и засићења земљишта водом долази до избијања подземних вода на површину у дијеловима гдје је рељеф морфолошки предодређен за овај вид хидрографских појава. Изворишта

су претворена у чесме и ријечни токови који су одувијек били атрактивни за насељавања људи, данас представљају изузетне туристичке мотиве. Ако имамо у виду да мањи планински токови и ријеке овдје обилују специфичним хидролошким појавама (водопади, слапови, понори и др.), њихова атрактивност добија још већи значај и потребу за широм туристичком валоризацијом.

Као посебан прилог економском развоју овог дијела јавља се и потреба за изградњом мини хидроцентрала. Већ су изграђене мини хидроцентрале на ријекама Студени Јадар и Тишча. Мини хидроелектрана на Студеном Јадру је изграђена 1955. године и њена инсталирана снага је 2 x 450 KW, а мини хидроцентрала Тишча је изграђена 1989. године и њена инсталирана снага је 2 x 1 000 KW. Извориште ријеке Тишче и Видовића врело у Горњим Залуковику служи за водоснабдијевање становништва градског насеља Власенице. Такође ови водоводни системи се користе и за потребе привредних система. Извориште ријеке Тишче има просјечну годишњу издашност око 900 литара у секунди, док је минимална издашност 450 литара у секунди. Видовића врело у Горњем Залуковику има просјечну годишњу издашност до 6 литара у секунди. Релјефна предиспонираност терена и геолошка подлога стварају добре предуслове за градњу већег броја мини хидроелектрана. Тај вид економског улагања се нашао и у Стратегији развоја општине, а интерес улагача већ је показан, што наравно отежава државни апарат са компликованом администрацијом и неријешеним имовинско–правним односима.

БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВИЈЕТ (фитогеографске и

зоогеографске карактеристике).

Биљни свијет општине Власенице је врло разноврстан и специфичан са много атрибута туристичке привлачности, те као такав представља саставни дио њене туристичке понуде.

Овај геопростор припада планинско-котлинској области у оквиру фитогеографске и зоогеографске регионализације. Велики комплекси мјешавине црногорице (јела- *abies alba*, смрча - *picea abies*, бор бијели и црни – *pinus sylvestris* и *pinus nigra*, обична клека или смрека *juniperus communis*..) и бјелогорице (буква-

fagus sylvatica), храст китњак и цер - *Quercus petraea*, *Quercus cerris*, црни граб – *ostrya carpinifolia*, бреза-*betula pendula*, јавор *acer pseudoplatanus*, јасен-*fraxinus excelsior*, јова бијела и црна-*alnus incana*, *alnus glutinosa*, дивља трешња- *prunus avium*, дивља крушка-*pyrus pyraeaster*, дивља јабука-*malus sylvestris*..), осим експлоатације у дрвној индустрији омогућавају излетничко-

рекреативна кретања, изузетну естетску улогу и санатогени (лијечнички) значај. Као специфичност у овом сегменту понуде природних туристичких мотива за овај простор могли би се издвојити комплекси стољетних јаворових шума.

Због велике висинске разлике и специфичне експозиције рељефа, спратовност вегетације је врло изражена као и прилагођеност вегетације експозицији земљишта и педолошкој основи.

Доминантна травна планинска вегетација са жбунастим биљем, травним љекобиљем и гљивама је додатни мотив за рекреацију, шетње, па чак и за локално становништво се ствара могућност за сакупљање шумских плодова и травног љекобиља и гљива.

Од жбунастог биља најзасупљеније су: малина-*rubus idaeus*, купина-*rubus fruticosus*, боровница-*vaccinium myrtillus*, глог-*crataegus monogyna*, дријен-*cornus mas*, трњина-*prunus spinosa*, лијеска-*corylus avellana*, шипурак-*rosa canina*, зова-*sambucus nigra*...

Од травног љекобиља најзаступљеније су: кантарион-*hipericum perforatum*, сријеможа-*allium ursinum*, мушка и женска боквица-*plantago lanceolata*, *plantago minor*, мајчина душица-*thymus serpyllum*, маслачак-*taraxacum officinale*, нана-*mentha piperita*, преслица-*equisetum arvense*, јагорчевина-*primula vulgaris*, жути гавез-*symphytum tuberosum*, плућњак - *pulmonaria officinalis*, коприва-*lamium maculatum*, хајдучка трава-*ahilea millefolium*, зечји купус-*oxalis acetosella*...

Гљиве су зависно од заступљености, врсте и квалитета одувјек биле интересантан мотив, како туристичко-рекреативни тако и здравствени и материјални. Сакупљање гљива има на овом простору дугу традицију са већ познатим локалитетима за одређене врсте гљива, познатим временским периодима за сакупљање, традиционалан начин сушења, чувања и амбалажирања, али недовољно развијен систем откупа и развијености мреже пласмана на заинтересована тржишта. Неке врсте спадају у сам врх по квалитету и цијени. Најзначајније врсте гљива овог простора су: смрчак лишћарски (*morchella esculenta*, смрчак четинарски (*morchella elata*), буковача (*pleurotus ostreatus*), редуша (*agaricus arvensis*), вргањ (*boletus edulis*), сунчаница (*makrolepiotaprocera*), рујница (*lactarius deliciosus*), млијечница (*lactarius piperatus*), лисичарка (*cantharellus cibarius*) и др. Биљни покров увелико доприноси богатству пејзажне естетике и повећава рекреативне предуслове простора. Богатство вегетације је врло битно и за утицај на микро климу, а посебно високе шуме смањују освијетљеност, уједначају температуру и влажност ваздуха, падавина, утичу на вјетар, регулисање вода, ерозије тла и посебно на организам човјека дјелују опуштајуће и умирујуће. Четинарске шуме, жбунасто биље, ниске траве (љекобиље) и гљиве, уједно су и основ развоја дрвне индустрије и хемијске индустрије. Животињски свијет је типичан за регију Бирча, те као такав чини овај простор богатијим са становишта туристичке понуде а посебно у оквиру ловног туризма. Као ријетка и заштићена врста је дивокоза и медвјед. Од других врста заступљени су: дивља свиња, вук, срна, лисица, зечеви и др.

У економском развоју ове регије постоје врло повољни услови за правилно газдовање и гајење дивљачи. У зависности од биљног свијета, прилагођава се и врста биљоједа који ту живе, а даље у природном ланцу се прилагођавају и месоједи.

Планински потоци су богати поточном пастрмком, кленом, младицом итд. Због

неправилности у риболову и загађености ријека, врло често долази до значајног поремећаја у заступљености рибе у ријекама. У задње вријеме ангажовањем риболовних удружења, еколошких организација и других љубитеља природе долази до нормализације риболовних подручја. Специфичност терена: кањони, кланци, вирови, брзаци и околна природа, изузетни су мотиви за популаризацију и развој и овог вида туризма.

Овај геопростор представља скуп повољних природних фактора од којих зависи у пуној мјери развој и осталих привредних грана. Економски развој овог подручја зависи од материјалних и субјективних фактора који се ту налазе. Оно што представља покретачку снагу у развојној економској политици налази се у природним изворима који су одлучујући и за сам привредни развој. Природна атрактивност и њихова повезаност са мотивима је уско везана са физичко-географским особинама простора (рељеф, клима, воде, флора и фауна). Економско-географски аспект валоризације природно-географских фактора морао би се посматрати свеобухватно с обзиром на различитост и комплементарност компоненти природних предуслова.